

УДК 332.055:331.526

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ ЗРІЗ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ¹

Надія Синюра-Ростун

ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього
НАН України», Львів, Україна

Резюме. Досліджено євроінтеграційний вектор розвитку України. Виокремлено ризики ендogenous розвитку економіки у контексті Угоди про Асоціацію з ЄС. Сировинна орієнтація експорту була основним ризиком у довоєнний період. Військові дії спричинили блокування логістичних шляхів, знизили обсяг експорту, а реструктуризація товарної структури експорту зі збільшенням частки продукції з високою доданою вартістю стає першочерговим завданням для післявоєнного відновлення. Визначено, що необхідною умовою виконання Угоди є наближення до євростандартів через гармонізацію з європейськими технічними, технологічними, фітосанітарними, екологічними нормами та стандартами. Необхідність дотримання чітко визначених стандартів стримувала інтенсифікацію експорту, але робила продукцію більш конкурентоспроможною та розширювала можливості для її експорту. Визначено, що процес гармонізації відбувався децю повільно, що було зумовлено відсутністю достатньої кількості кваліфікованих кадрів у системі органів технічного регулювання. Зазначено, що на період до 2025 р. заплановано великий обсяг робіт, який би дозволив гармонізувати нормативно-правові акти й технічні регламенти відповідно до законодавства ЄС, однак наразі важко спрогнозувати, який обсяг робіт буде реалізовано, що негативно позначатиметься на експортних можливостях українських виробників. Зазначено, що розвиток співпраці у високотехнологічних секторах промислового виробництва, створення умов для виходу на ринок ЄС продукції з високою часткою доданої вартості потребує ратифікації Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (АСАА). Виявлено, що процес підготовки до «промислового безвізу» відбувається в асиметричному режимі без чітких часових рамок з боку ЄС. Військові дії спричинили значні втрати й зниження експортного потенціалу українського агробізнесу, зокрема органічної продукції. Визначено, що серед проблем експорту української органічної продукції залишається здебільшого її сировинний характер з низькою доданою вартістю.

Ключові слова: Угода про асоціацію, бар'єри, експорт, потенціал, структура.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2022.03.030

Отримано 21.06.2022

UDC 332.055:331.526

EUROPEAN INTEGRATION DEVELOPMENT OF UKRAINE: CURRENT SECTION IN CONDITIONS OF MARTIAL STATUS

Nadiya Syniura-Rostun

The State Institution «Institute of Regional Research named
after M. I. Dolishniy of NAS of Ukraine», Lviv, Ukraine

Summary. The European integration vector of Ukraine 's development has been studied. The risks of endogenous economic development in the context of the Association Agreement with the EU are highlighted. The main risk in the pre-war period was the raw material orientation of exports to the EU. Military action has blocked

¹Дослідження виконано у рамках виконання наукової роботи №: III-03-21 «Глобалізаційні чинники та ризики ендogenous розвитку регіонів України» (державний реєстраційний номер роботи 0121U111754).

logistics routes, reduced exports, and restructuring the commodity structure of exports with an increasing share of high value-added products has become a priority for postwar recovery. It is determined that the necessary condition for the implementation of the Agreement is the approximation to Euro standards through harmonization with European technical, technological, phytosanitary, environmental norms and standards. The need to adhere to clearly defined standards restrained the intensification of exports, but made products more competitive and expanded opportunities for their export. It was determined that the harmonization process was somewhat slow, which was due to the lack of sufficient qualified staff in the system of technical regulatory bodies. It is noted that a large amount of work is planned for the period until 2025, which would harmonize regulations and technical regulations in accordance with EU legislation, however, it is currently difficult to predict how much work will be implemented, which will negatively affect the export potential of Ukrainian manufacturers. It is noted that the development of cooperation in high-tech sectors of industrial production, creating conditions for entering the EU market with products with a high share of added value requires ratification of the Agreement on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Products (ACAA). It was found that the process of preparation for «industrial visa-free travel» is asymmetric without a clear time frame on the part of the EU. It was found that the hostilities caused significant losses and reduced export potential of Ukrainian agribusiness, including organic products. It is determined that among the problems of export of Ukrainian organic products remains mostly its raw material nature with low added value.

Key words: Association Agreement, barriers, exports, potential, structure.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2022.03.030

Received 21.06.2022

Постановка проблеми. Євроінтеграційний вектор розвитку Української держави було чітко визначено у 2014 р. підписанням Угоди про асоціацію з ЄС, що визначила набір структурно-інституційних реформ, які необхідно реалізувати для отримання статусу кандидата на вступ і стати повноцінним членом ЄС. За період 2014–2021 рр. в Україні було започатковано або частково реалізовано низку структурних реформ у сферах державного управління, митниці, державних закупівель, економічного співробітництва, цифрового та кіберсекторів, громадянського суспільства тощо. Однак ситуація кардинально змінилася із початком повномасштабної війни в Україні 24 лютого 2022 р., оскільки усі зусилля та ресурси скеровуються на протистояння військовій агресії та збереження державності. Військові дії, попри свій тотально руйнівний характер, стимулювали українське суспільство та європейську спільноту до пришвидшення реалізації євроінтеграційних прагнень України, що стало стимулом для прискореного проходження чергового етапу євроінтеграції. 28 лютого 2022 р. Київ подав заявку на вступ до Євросоюзу, 1 березня Європарламент підтримав надання Україні статусу кандидата, а вже 9 травня Єврокомісія отримала другу частину заповненого офіційного «опитувальника» ЄС. Очікується, що в червні на саміті ЄС буде ухвалене рішення стосовно надання Україні статусу кандидата на вступ до Євросоюзу. Не зважаючи на досить помітні успіхи, на шляху просування України до членства в ЄС, залишається ще чимало перешкод та невизначеності, що потребують детального дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання євроінтеграційного вектора розвитку України постійно цікавлять науковців-економістів. Гринькевич О., Гринькевич В. та Мельничук Ю. [1] провели оцінювання динаміки і структури показників зовнішньої торгівлі товарами України з країнами Європейського Союзу. Визначено інтенсивність структурних зрушень у товарній структурі експорту й імпорту товарів в Україні за допомогою інтегральних коефіцієнтів структурних зрушень. Сіренко К. Ю. [2] проведено аналіз впливу євроінтеграції на розвиток держави, визначено основні напрями проведення реформ та моніторинг виконання Угоди про асоціацію, що визначає якісно новий формат відносин між Україною та ЄС. Євроінтеграцію як чинник розвитку транспортних кластерів розглянуто Луценко І. С. [3]. Гриценко А., Борзенко О., Бурлай Т. [4] досліджено проблематику розвитку України у євроінтеграційному контексті та розкрито вплив

європейської інтеграції на динаміку суспільного й макроекономічного розвитку України після підписання 2014 р. та імплементації Угоди про її асоціацію з ЄС.

Метою дослідження є визначення ризиків та можливостей економічного розвитку, що створює для України євроінтегаційний вектор розвитку, актуальність якого підсилюється в умовах війни.

Постановка завдання. Для досягнення поставленої мети визначено такі наукові завдання: аналіз структурно-динамічних особливостей експортно-імпорتنних операцій; дослідження реалізації вимог щодо наближення до євростандартів та впровадження «промислового безвізу», визначення втрат і зниження експортного потенціалу українського агробізнесу, зокрема органічної продукції. Для вирішення поставлених завдань використано методи аналізу, синтезу, системний та графічний.

Виклад основного матеріалу. Угода про асоціацію України з ЄС стала найбільшим міжнародним правовим документом за період незалежності України, в якому прописано план реформ на наступні 10 років у економічній та політичній площинах. Угода почала діяти з листопада 2014 р., а її економічна частина (Угода про поглиблену і всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та ЄС (ПВЗВТ)) – із січня 2016 р. Економічна частина Угоди спрямована на лібералізацію торгівлі товарами та послугами, гармонізацію законодавства і нормативно-регуляторної бази. Основними завданнями її стали [5]: усунення ввізних мит на більшу частину товарів, що підлягають імпорту між Україною та Європейським союзом; спрощення системи виходу на ринок послуг з обох сторін; спрощення та прискорення процедур проходження експортно-імпорتنних операцій, а також зменшення їх вартості; гармонізація санітарних та фітосанітарних заходів, технічних регламентів; запровадження європейських правил у сфері державних закупівель; запровадження правил визначення походження товарів; посилення заходів щодо попередження контрабанди, шахрайства та інших правопорушень у сфері транскордонного переміщення вантажів; посилення заходів щодо захисту прав інтелектуальної власності з боку України.

Вибравши євроінтеграційний вектор розвитку, Україна отримала додаткові стимули для модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій та інноваційних технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності товаровиробників, зростання експортних можливостей тощо. Зважаючи на надзвичайно складну ситуацію, в якій опинилася українська економіка та державність, Європейська комісія запропонувала свою підтримку у вигляді скасування торговельних обмежень на український експорт терміном на один рік, що надає додаткові переваги для українського експорту. Однак, окрім військових дій, залишаються інші ризики ендегенного розвитку, серед яких сировинна орієнтація українського експорту, реструктуризація якої в умовах війни потребуватиме значно більше ресурсів та часу. В довоєнний період українські підприємства не ставали ланками європейських ланцюгів доданої вартості, однак подальше поглиблення торговельної інтеграції та вихід на один із найбільш маржинальних ринків, який в умовах війни залишився одним з основних ринків збуту й транзитного експорту для українських виробників, залишається позитивною тенденцією. За період з 2014 р. до 2021 р. спостерігалася позитивна динаміка нарощування обсягів експорту товарів до ЄС незважаючи на кризові 2019–2020 рр. Відтак частка експорту товарів збільшилася на 6,3% (рис. 1).

Не зважаючи на позитивну динаміку зростання експорту товарів, їх структура вказує на переважання продукції з низькою доданою вартістю, це здебільшого сировина та матеріали. Найбільше у структурі експорту збільшилася частка жирів та олій на 4–5%. Натомість у структурі імпорту переважали машини та устаткування, продукція

фармацевтичної та хімічної промисловості (рис. 2). Зважаючи на військові дії, що підірвали економічний фундамент в Україні, блокування морських портів та залізничних шляхів, обсяг експорту у 2022–2023 рр. суттєво знизиться, а це колосальні втрати для держави. Відтак наразі нагальною потребою залишається налагодження нових логістичних шляхів для експорту уже наявної продукції, а реструктуризація товарної структури експорту зі збільшенням частки продукції з високою доданою вартістю стає першочерговим завданням для післявоєнного відновлення.

Крім того, в умовах розірвання логістичних ланцюгів та обмеження імпорту російських і білоруських товарів, стратегічного значення для розвитку економіки України набуватиме створення переробних підприємств максимально близько до кордону з ЄС, що сприятиме формуванню ланцюгів доданої вартості у рамках ПВЗВТ Україна-ЄС, залученню інвестицій на створення та модернізацію виробничих потужностей, підвищення енергоефективності, екологічності та диверсифікації економіки.

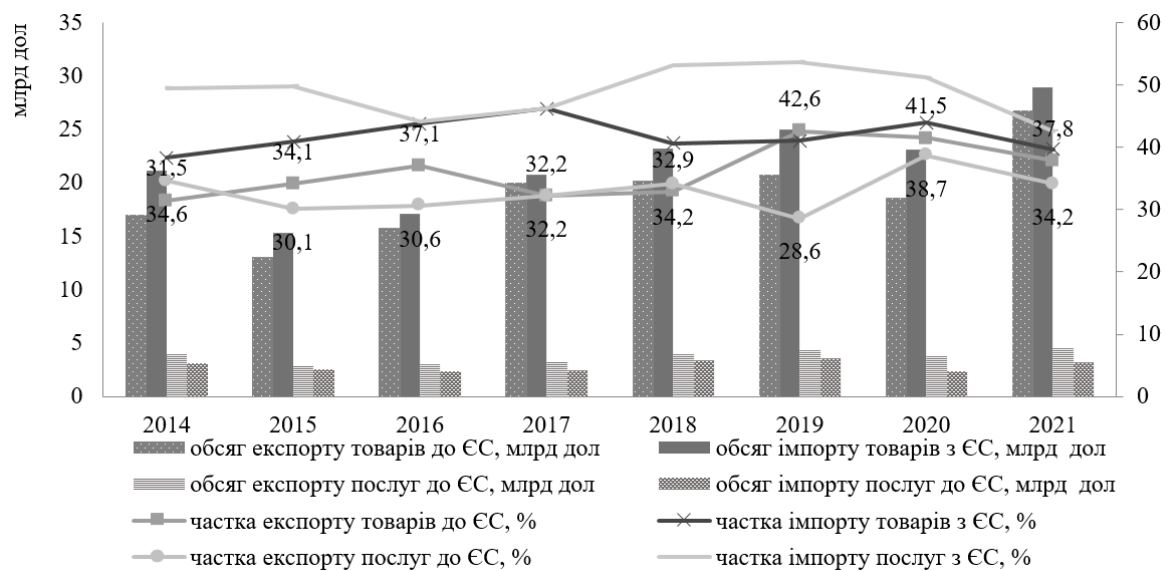

Рисунок 1. Динаміка експортно-імпортних операцій з країнами ЄС*

Figure 1. Dynamics of export-import operations with EU countries*

*Складено автором за даними [6; 7].

Навіть отримання найближчим часом статусу кандидата на вступ до ЄС вимагатиме від України реалізації необхідних вимог щодо наближення до євростандартів через гармонізацію з європейськими технічними, технологічними, фітосанітарними, екологічними нормами й стандартами. Угода про асоціацію між Україною та ЄС вимагає реалізації низки завдань для вирішення цього завдання. Загалом, технічне регулювання не є чимось новим у світовій торгівлі, а застосування певного виду технічних бар'єрів стосується 2/3 світової торгівлі. Однак необхідність дотримання чітко визначених стандартів, з одного боку, дещо стримувала інтенсифікацію експорту (через необхідність певного періоду часу для адаптації виробничих потужностей до нових умов), але з іншої – робила продукцію більш конкурентоспроможною та розширювала можливості для її експорту.

Рисунок 2. Структура товарного експорту до країн ЄС, %*

Figure 2. Structure of merchandise exports to EU countries, %*

*Складено автором за даними [6; 7]

Разом з тим, технічне регулювання сприяє: подоланню перешкод при проникненні продукції національних виробників на ринки країн ЄС; забезпеченню конкурентоспроможності продукції; секторальній інтеграції та підвищенню ефективності експортної політики через обмін знаннями, досвідом та інтелектуальними ресурсами; руйнуванню бар'єрів для інновацій, що створює можливості для виходу на міжнародні ринки для національних виробників продукції та провайдерів послуг; захисту інтересів суспільства, разом з тим створюючи перешкоди для торгівлі й бар'єри на шляху до інвестицій та інновацій.

Технічне регулювання умовно можна поділити на кілька блоків:

- концептуальний – зовнішньоекономічна політика держави, пріоритети та цілі на світовому ринку, експортна/імпортна стратегія, інтереси ринкових суб'єктів;
- законодавчий – нормативно-правова база, технічні регламенти і директиви, технічні норми та правила, стандарти, вимоги до виробництва тощо;
- інфраструктурний – стандартизація, метрологія, оцінювання відповідності, сертифікація, акредитація, захист прав споживачів, державний ринковий нагляд;
- інституційний – уряд країни, профільні міністерства (департаменти), комісії, технічні комітети, інститути з метрології, органи з оцінювання відповідності, національні агенції з акредитації, органи ринкового нагляду (державні служби, інспекції) [8].

Нарощування експорту в країни ЄС вимагає гармонізації системи технічного регулювання та приведення нормативно-правових актів, прийняття та перегляд технічних регламентів на основі актів законодавства ЄС, прийняття європейських та міжнародних стандартів як національних стандартів у різних секторах економіки – від промисловості до сільського господарства та сфери послуг. Цей процес активізувався після 2014 р., однак відбувався досить повільно через відсутність кваліфікованих кадрів у системі органів технічного регулювання. Наприклад, протягом 2017 року прийнято 4 нормативно-правові акти щодо затвердження технічних регламентів у сфері енергоефективності: протягом 2018 – 2, 2019 – 9, у 2020 р. – 20 [9]. У 2021 р. затверджено план заходів розвитку системи технічного регулювання на період до 2025 р. [10], серед яких приведення нормативно-правових актів у відповідність з законодавством ЄС, зокрема імплементації Регламенту ЄС № 2019/1020, Європейського Парламенту та Ради від 20 червня 2019 р. про ринковий нагляд та відповідність продукції і внесення змін до Директиви 2004/42/ЄС та Регламентів (ЄС) № 765/2008 і (ЄС) № 305/2011 (Регламент ЄС

№ 2019/1020), здійснення затвердженого перекладу актів *acquis* (адаптація законодавчої системи у відповідності з обов'язковим мінімумом законодавства ЄС), розроблення та подання Кабінетові Міністрів України проектів нормативно-правових актів про внесення змін до технічних регламентів та прийняття технічних регламентів, що відповідають актам законодавства ЄС, які стосуються ринку сільськогосподарських і лісогосподарських транспортних засобів, безпеки рухомого складу залізничного транспорту, медичних виробів, екодизайну для енергоспоживчих продуктів; підготовки проектів та прийняття нормативно-правових актів про внесення змін до технічних регламентів та прийняття технічних регламентів, що відповідають актам законодавства ЄС, вимог до гальмівної системи, функційної безпеки, конструкції сільськогосподарських і лісогосподарських транспортних засобів, вимог щодо молочних продуктів, спиртних напоїв; енергетичного маркування електронних приладів тощо. Крім того, заплановано прийняття європейських та міжнародних стандартів як національних, зокрема розроблення й прийняття національних стандартів, ідентичних гармонізованим європейським та міжнародним, зміцнення інституційного потенціалу органів стандартизації (зокрема «УкрНДНЦ») тощо. Як бачимо, на період до 2025 р. заплановано великий обсяг робіт, який би дозволив гармонізувати нормативно-правові акти й технічні регламенти відповідно до законодавства ЄС. Однак наразі важко спрогнозувати, який обсяг робіт буде реалізовано, що негативно позначатиметься на експортних можливостях українських виробників.

Важливого значення для розвитку експортного потенціалу набуває відслідковування європейських нововведень у нормативно-правовій та сфері технічного регулювання. Наприклад, упровадження вуглецевого мита або механізму прикордонного вуглецевого коригування (Carbon Border Adjustment Mechanism, CBAM) імпорту до ЄС [11]. Україна є однією з країн експортерів, яку даний механізм зачепить найбільше. З 2005 р. в ЄС діє система торгівлі викидами вуглекислого газу, що встановлює верхню межу викидів у трьох секторах: енергетиці, важкій промисловості та комерційній авіації. Підприємства, що працюють у них, отримують або купують дозволи на певний обсяг викидів. Завдяки такій системі підприємства ЄС успішно модернізувалися, а електроенергетика та важка промисловість зменшили свої викиди на 43% за 16 років. Певну частку на викиди підприємства отримують безкоштовно, але її поступово знижують. Для того, щоб європейські підприємства не опинилися у гіршому становищі за своїх іноземних конкурентів, що не платять таку високу ціну, впроваджується вуглецеве мито, спрямоване на іноземні компанії. Поширюватися CBAM буде спочатку на п'ять категорій товарів: цемент, сталь і залізо, алюміній, добрива та електроенергію [12], а сплачувати його будуть підприємства-імпортери товарів до ЄС за вартістю, яку сплачують європейські підприємства (ціна за одну тунну може відрізнятись та в середньому становить 50 євро). Метою впровадження цього мита є своєрідний захист європейської економіки від виведення підприємств за межі ЄС, де ціни на викиди нижчі, а також стимулювання інших країн до модернізації виробництва та зменшення парникових викидів. Механізм вуглецевого коригування впроваджуватимуть у кілька етапів: 2023–2025 рр. – імпортери повинні налагодити систему перевірки обсягів викидів та інформувати про їх обсяги ЄС; з 2026–2036 рр. розпочнеться сплата мита. В Україні діє екологічний податок на викиди CO₂, що з 2022 р. становить 30 грн/тонну [13], а відтак українським виробникам доведеться платити різницю між вартістю тонни викидів в Україні та ЄС. У 2020 р. експорт чорних металів до країн ЄС становив 13,5% від загального обсягу експорту на загальну суму 2,51 млрд дол. США. За підрахунками німецького фонду «Наука і політика» загальні відрахування для українського експорту для сталі та заліза коливатимуться в межах від 30 до 376 мільйонів євро. Така ситуація стимулюватиме українських виробників декарбонізувати власне виробництво.

Розвиток співпраці у високотехнологічних секторах промислового виробництва, створення умов для виходу на ринок ЄС продукції з високою часткою доданої вартості потребує ратифікації Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (Agreement on Conformity Assessment and Acceptance of industrial products, АСАА²) або так званий промисловий безвіз, можливість підписання якої передбачено Угодою про асоціацію з ЄС. АСАА базується на попередній гармонізації системи технічного регулювання країни-партнера ЄС із системою, що діє в ЄС. Станом на 2020 р. ЄС підписала такі угоди зі США, Ізраїлем, Канадою, Японією, Австралією, Новою Зеландією та Швейцарією. Відтак, Україна може стати однією з небагатьох країн, з якою ЄС укладе АССА, що свідчатиме про високе визнання якості продукції та означатиме взаємне визнання сертифікатів виданих нотифікованими органами з оцінювання відповідності, що здешевлюватиме експорт-імпорт товарів, які потребують оцінювання безпечності з боку відповідних органів.

За Угодою АССА стосуватиметься лише промислових товарів та може розширюватися на 27 секторів, щодо яких Україна зобов'язалася гармонізувати технічні регламенти з нормами ЄС, а відтак охопити п'яту частину українського експорту до ЄС. Секторами економіки, які мають бути охоплені Угодою, першочергово є безпека машин, низьковольтне обладнання, електромагнітна сумісність. Загалом, АССА стосуватиметься технічно складніших товарів, що стимулюватиме високотехнологічний експорт. Переваги від укладання АССА для української економіки – це усунення технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та ЄС, відсутність додаткової сертифікації, економія коштів та часу на її проходження, зростання іміджу продукції, що полегшує доступ на глобальні ринки та ширші можливості для локалізації виробництва. Разом з тим, процес підготовки до «промислового безвізу» відбувається в асиметричному режимі, коли усі зобов'язання сконцентровані на українській стороні, а ЄС обмежується загальними декларативними заявами. Відтак, починаючи з 2020 р. в Україні стартувала робота технічної місії ЄС з оцінювання відповідності українського законодавства таким самим нормам ЄС. За результатами роботи визначено, що досягнуто певного прогресу у запровадженні євростандартів, однак необхідно виправити низку недоліків. Зокрема що стосуються системи ринкового нагляду та використання маркувань товарів українськими виробниками. Від швидкості виконання отриманих рекомендацій українською стороною можна говорити про швидкість укладання АССА. Як бачимо, недоліками у прийнятті промислового безвізу є невизначеність у термінах укладання угоди АССА разом зі швидким упровадженням вимог директив та регламентів ЄС, призводить до того, що процедури оцінювання відповідності або вимоги щодо маркування виявляються надто обтяжливими, особливо для імпортерів, що спричиняє підвищення цін для споживачів, зменшення асортименту пропонованої на ринку продукції та виникнення монополій окремих імпортерів [14].

Військові дії спричиняють суттєві втрати й зниження експортного потенціалу українського агробізнесу, зокрема органічної продукції. Ст. 404 [15] Угоди передбачає співробітництво у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій. Україна також взяла на себе зобов'язання зближення політики органічного виробництва до європейських норм та регламентів. Основним заходом у цьому напрямі стало прийняття Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» [16] у 2019 р. Ключовим питанням у збільшенні обсягів експорту української агропродукції є не

²Угода АСАА – це визнання еквівалентності системи технічного регулювання та оцінювання відповідності європейській, що дозволило б виробникам промислової продукції отримувати необхідні сертифікати в Україні, а не їхати в ЄС у пошуках офіційного представника (резидента Євросоюзу), який може отримати цей сертифікат.

збільшення обсягів тарифних квот на окремі види продукції, що сприятиме примітивізації структури експорту, а здійснення структурної трансформації у бік збільшення квот для органічної продукції з високою часткою переробки.

Схвалення Європейського зеленого курсу (ЄЗК) передбачає досягнення 25% під органічним виробництвом в ЄС до кінця 2030 року. Цілі щодо розвитку органічного виробництва в Україні вперше зафіксовано в Національній економічній стратегії України на період до 2030 р., якою планується збільшити площу земель з органічним статусом до не менш як 3% загальної площі сільськогосподарських угідь України та збільшити експорт органічної продукції до 1 млрд доларів США [17].

Серед європейських країн Україна увійшла в десятку країн з найвищим рівнем зростання обсягів земель, відведених під органічне виробництво, які у 2019 р. склали 158,88 [18] тис. га. Загалом у 2016 р. обсяг земель під органічним землеробством становив 381,173 тис. га або 0,9% від усіх земель сільськогосподарського призначення, в той же час частка у ЄС складала 2,7% [19]. Розвиток ринку органічного виробництва відкриває перед Україною нові можливості для виходу на ринок ЄС (Угода надає право на експорт органічної продукції за «нульовими» ставками без квот, а вартість такої продукції є на 30% вищою). У 2020 р. Україна посіла 4-те місце серед усіх країн-імпортерів за обсягами експорту органічної продукції до ЄС. Водночас, на ринок ЄС у 2019 р. припадало 73% [17] обсягу експорту української органічної продукції, обсяг експорту у країни-члени ЄС склав у 2019 р. 217,2 тис. т. Однак серед проблем експорту української органічної продукції залишається здебільшого її сировинний характер з низькою доданою вартістю. Товарами із найвищою доданою вартістю у 2020 р. були олія з дикорослих ягід (шипшини, обліпихи – 24 дол. США за 1 кг – 0,08% від обсягу загального експорту), лосось охолоджений (11,76 дол. США за 1 кг – 0,06% від обсягу загального експорту), концентрат фосфатидний соняшниковий (5,67 дол. США за 1 кг), сушені трави (4,44 дол. США за 1 кг), морозиво (4 дол. США за 1 кг – 0,01% від загального обсягу експорту), чорниця сушена (3,53 дол. США за 1 кг), молочна продукція (3,2 дол. США за 1 кг). Натомість, у топ 20 органічних продуктів за вартістю (тис. дол. США) та кількістю (тонн), що експортувалися у 2020 р., були здебільшого зернові, зернобобові та олія соняшникова (табл. 1).

Таблиця 1. Експорт органічної продукції з України до країн ЄС (2020 р.)

Table 1. Exports of organic products from Ukraine to EU countries (2020)

Продукція	Обсяг	Загальна вартість	Частка від загального обсягу, %	Частка від загальної вартості, %
	Тонн	Тис. дол. США		
Кукурудза	79522	15218	52,66	27,69
Пшениця	39283	10067	26,01	18,32
Олія соняшникова	5677	7565	3,76	13,77
Сік яблучний	3376	4432	2,24	8,07
Пшоно	4072	3990	2,70	7,26
Макуха	7383	3763	4,89	6,85
Горох	3962	2574	2,62	4,68
Мед	834	1675	0,55	3,05
Лосось охолоджений	85	1274	0,06	2,32
Гриби	355	944	0,24	1,72
Нут	880	643	0,58	1,17
Сочевиця	684	595	0,45	1,08
Інша	146113	52740	3,24	4,02
Всього	151007	54 949	100	100,00

Складено за даними [17].

Певною перешкодою виходу на ринок ЄС з органічної продукції стало введення в дію нового Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 2018/848 про органічне виробництво й маркування органічних продуктів (з 1.01.2022 р.) [20], що змінює структуру нового органічного законодавства ЄС, зокрема вносить зміни щодо особливостей торгівлі з третіми країнами та запроваджує поряд з торговельними угодами систему рівнозначності стандартам ЄС. Це означає, що українські виробники зобов'язані проходити сертифікацію, що повністю відповідає стандартам ЄС (до цього вимагалася сертифікація за еквівалентними стандартами), а органи, що здійснюють сертифікацію, повинні пройти акредитацію за новим законодавством ЄС. Головною метою зміни законодавства стало посилення контролю та відповідальності у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, однак створює певні перешкоди для українських експортерів: зміна законодавства ЄС вимагає повного узгодження українського законодавства відповідно до нових вимог, що потребує додаткових фінансових та часових затрат; вихід на європейський ринок нових операторів української органічної продукції ускладнюється необхідністю володіння певними освітніми знаннями та навичками, що вимагає додаткових витрат на навчання або оплату послуг кваліфікованих експертів; необхідністю проходження сертифікації за новими стандартами Європейського регламенту для усіх операторів експортерів ринку органічної продукції України.

У 2022 р. виробники ринку органічної продукції України зіткнулися з новим деструктивним чинником у вигляді військової агресії, яка спричинила:

- втрату доступу до земельних ресурсів, оскільки на значній території відбуваються бойові дії або землі знаходяться на окупованих територіях (Херсонська область (близько 81,5 тис. га) майже повністю знаходиться під російською окупацією, Запорізька область (близько 44,5 тис. га), Харківська область (близько 4 тис. га), Чернігівська область (близько 10 тис. га)). Якщо врахувати, що у 2020 р. в Україні налічувалося 462,2 тис. га зайнятих під органічним землеробством, то обмеження доступу відбулося до 30% земель [21]. Крім того, опитування, проведене громадською спілкою «Органічна Україна», показало, що 30% операторів ринку зупинили бізнес, а ще 15 знаходяться на межі зупинки, 32% працюють частково і лише 7% без змін, 15% віддають свою продукцію безкоштовно (підтримка армії та населення) або продають за цінами неорганічної.

- Втрата попиту на продукцію на внутрішньому ринку (фізична втрата покупців через міграцію, втрата купівельної спроможності, порушення виробничо-збутових ланцюгів) та втрата експортного потенціалу (через розірвання логістичних шляхів – блокування морських портів та морських шляхів) тощо.

- Проблеми з паливно-мастильними матеріалами та доступом до засобів захисту й добрив, посівним матеріалом та інше.

- Тривалий період рекультиватії та відновлення органічного статусу, який буде необхідний після закінчення військових дій (зокрема на заходи із розмінування земель) тощо.

Висновки. Тривалий та непростий шлях для реалізації євроінтеграційних прагнень Української держави ускладнився військовими діями, які спричинили втрату третини економічного потенціалу, що негативно відобразиться на експортоспроможності економіки. Однак незважаючи на усі деструктивні фактори, держава змогла досягти значного прогресу у виконанні основних положень Угоди, про що свідчить зростання та диверсифікація експорту товарів й послуг, уніфікація та гармонізація технічних стандартів, поступове реформування митниці та формування прозорої системи державних закупівель тощо. Подальший успіх євроінтеграційних

процесів залежатиме не лише від подальшого внутрішнього розвитку країни та зупинення війни, але і низки зовнішньополітичних впливів.

Conclusions. The long and difficult path to the realization of the European integration aspirations of the Ukrainian state was complicated by military actions, which caused the loss of a third of the economic potential, which will negatively affect the export capacity of the economy. However, despite all the destructive factors, the state has been able to make significant progress in implementing the main provisions of the Agreement, as evidenced by the growth and diversification of exports of goods and services, unification and harmonization of technical standards, gradual customs reform and transparent public procurement. The further success of the European integration processes will depend not only on the further internal development of the country and the cessation of the war, but also on a number of foreign policy influences.

Список використаної літератури

1. Гринькевич О., Гринькевич В., Мельничук Ю. Економіко-статистичний аналіз євроінтеграційних процесів в Україні. Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки. 1, 21, 2020. С. 206–215. DOI: <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2020-01-206-215>
2. Сіренко К. Ю. Євроінтеграційна політика України: позитивні та негативні аспекти. Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Ужгород. 2018. Вип. 22. Ч. 3. С. 65–68.
3. Луценко І. Євроінтеграція як чинник розвитку транспортно-логістичних кластерів в Україні. Підприємництво та інновації. 2021. (16). С. 67–70. DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/16.11>
4. Гриценко А., Борзенко О., Бурлай Т. Досягнення та виклики європейської інтеграції України. Журнал європейської економіки. 2021. Т. 20. № 3. С. 548–572. URL: <http://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1553/0>.
5. Шиманська К. В., Бондарчук В. В. Ефект Угоди про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС на вітчизняний імпорт та експорт. URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7899/25.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
6. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та ЄС. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=b2d1a895-3aa6-4872-8322-95bf4d4f72b2&tag=ТорговельноeкономичнеСпiвробiтництвоMizhУкраїноютаЄС>.
7. Зовнішньоекономічна діяльність. Державна служба статистики: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
8. Пижик О. А. Гармонізація системи технічного регулювання України в процесі реалізації економічної політики євроінтеграції: дис. ... канд. екон. наук: Тернопіль, 2019. 235 с.
9. Інформація щодо технічного регулювання. Міністерство розвитку громад та територій. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/energoefektivnist-ta-energozberezhennya/vprovadzhennya-strategiyi-rozvitku-sistemi-tehnicnogo-regulyuvannya/informatsiya-shhodo-tehnicnogo-regulyuvannya/>.
10. Про затвердження плану заходів щодо розвитку системи технічного регулювання на період до 2025 року. Документ 1145-2021р. від 22.09.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1145-2021-%D1%80#top>.
11. Україна та вуглецеве мито ЄС: що варто знати. URL: <https://p.dw.com/p/3wTyi>.
12. European Commission, Directorate-General for Taxation and Customs Union, Carbon border: adjustment mechanism, Publications Office, 2021. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2778/584899>.
13. Податковий кодекс України. П. 243.4. URL: https://ips.ligazakon.net/document/t10_2755?an=23866.
14. Луценко Д. Угода АССВ: інтеграція України до ринку промислових товарів ЄС. 2019. URL: https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Uгода-ACCA_integratsia-Ukrainy-do-rynku-promyslovykh-tovariv-EU_ua_2019.pdf.
15. Угода про асоціацію. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/tekst-uhody-pro-asotsiatsiiu>.
16. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. Закон України від 10.07.2018 № 2496-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>.
17. Дослідження органічного ринку України 2019–2020 рр. Київ. 2021. URL: https://organicinfo.ua/Market_study_2019-2020_web.pdf.
18. The World of Organic Agriculture. 2021. С. 238. URL: <https://www.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1150-organic-world-2021.pdf>.

19. The World of Organic Agriculture. 2018. URL: <https://www.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1076-organic-world-2018-low.pdf>
20. В ЄС введено в дію нове органічне законодавство. URL: <https://organicinfo.ua/news/new-organic-regulation-in-force/>.
21. Звернення щодо ситуації в органічному секторі України у зв'язку з широкомасштабним вторгненням росії та територію України. URL: <https://organicinfo.ua/news/organic-appeal/>.

References

1. Hrynkevych O., Hrynkevych V. ta Melnychuk Y. Ekonomiko-statystychnyi analiz yevrointehratsiinykh protsesiv v Ukraini. (2020). [Economic and statistical analysis of european integration processes in Ukraine]. Ekonomichnyi chasopys Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. 1, 21. 206–215. [In Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2020-01-206-215>
2. Sirenko, K. Yu. (2018) Yevrointehratsiina polityka Ukrainy: pozytyvni ta nehatyvni aspekty [Ukraine's European integration policy: positive and negative aspects] Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu: seriia: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo. Uzhhorod: Helvetyka. Vol. 22. No. 3. P. 65–68. [In Ukrainian].
3. Lutsenko, I. (2021). Yevrointehratsiia yak chynnyk rozvytku transportno-lohistychnykh klasteriv v Ukraini [European integration as a factor in the development of transport and logistic clusters in Ukraine]. Pidpryemnytstvo ta innovatsii, (16), 67–70. [In Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/16.11>
4. Hrytsenko A., Borzenko O., Burlai T. (2021) Dosiahnennia ta vyklyky yevropeiskoi intehratsii Ukrainy. [Achievements and challenges of Ukraine's European integration]. Zhurnal yevropeiskoi ekonomiky. Vol. 20. No. 3. P. 548–572. URL: <http://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1553/0>. [In Ukrainian].
5. Shymanska K. V., Bondarchuk V. V. Efekt Uhody pro zonu vilnoi torhivli mizh Ukrainoiu ta YeS na vitchyzniani import ta eksport [The effect of the Free Trade Agreement between Ukraine and the EU on domestic imports and exports]. URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7899/25.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. [In Ukrainian].
6. Torhovelnno-ekonomichne spivrobitnytstvo mizh Ukrainoiu ta YeS. [Trade and economic cooperation between Ukraine and the EU]. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy: veb-sait. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=b2d1a895-3aa6-4872-8322-95bf4d4f72b2&tag=TorgovelnnoekonomichneSpivrobitnytstvoMizhUkrainoiuTas>. [In Ukrainian].
7. Zovnishnoekonomichna diialnist. [Foreign economic activity]. Derzhavna sluzhba statystyky: veb-sait. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. [In Ukrainian].
8. Pyzyk O. A. (2019) Harmonizatsiia systemy tekhnichnoho rehuliuвання Ukrainy v protsesi realizatsii ekonomichnoi polityky yevrointehratsii [Harmonization of the system of technical regulation of Ukraine in the process of implementing the economic policy of European integration]: dys. ... kand. ekon. nauk: Ternopil. 235 p. [In Ukrainian].
9. Informatsiia shchodo tekhnichnoho rehuliuвання. [Information on technical regulation]. Ministerstvo rozvytku hromad ta terytorii: veb-sait. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/energoefektivnist-ta-energozberezhennya/vprovadzhennya-strategiyi-rozvitku-sistemi-tehnichnogo-regulyuvannya/informatsiya-shchodo-tehnichnogo-regulyuvannya/>. [In Ukrainian].
10. Pro zatverdzhennia planu zakhodiv shchodo rozvytku systemy tekhnichnoho rehuliuвання na period do 2025 roku. [On approval of the action plan for the development of the technical regulation system for the period up to 2025] Dokument 1145–2021 r. vid 22.09.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1145-2021-%D1%80#top>. [In Ukrainian].
11. Ukraina ta vuhletseve myto YeS: shcho varto znaty. [Ukraine and the EU carbon tax: what you need to know]. Available at: <https://p.dw.com/p/3wTyi>. [In Ukrainian].
12. European Commission, Directorate-General for Taxation and Customs Union, Carbon border: adjustment mechanism, Publications Office (2021). URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2778/584899>. [In Ukrainian].
13. Podatkovi kodeks Ukrainy. [Tax Code of Ukraine]. P. 243.4. URL: https://ips.ligazakon.net/document/t10_2755?an=23866. [In Ukrainian].
14. Lutsenko D. Uhoda ASSV: intehratsiia Ukrainy do rynku promyslovykh tovariv YeS. (2019). [Agreement: Ukraine's integration into the EU industrial goods market]. URL: https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Ughoda-ACCA_integratsia-Ukrainy-do-rynku-promyslovykh-tovariv-EU_ua_2019.pdf. [In Ukrainian].
15. Uhoda pro asotsiatsiiu. [Association Agreement]. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/tekst-uhody-pro-asotsiatsiiu>. [In Ukrainian].

16. Pro osnovni pryntsyty ta vymohy do orhanichnoho vyrobnytstva, obihu ta markuvannia orhanichnoi produktsii. [On the basic principles and requirements for organic production, circulation and labeling of organic products]. Zakon Ukrainy vid 10.07.2018 № 2496-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>. [In Ukrainian].
17. Doslidzhennia orhanichnoho rynku Ukrainy 2019-2020 rr. (2021). [Research of the organic market of Ukraine 2019–2020]. Kyiv. URL: https://organicinfo.ua/Market_study_2019-2020_web.pdf. [In Ukrainian].
18. The World of Organic Agriculture 2021. URL: <https://www.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1150-organic-world-2021.pdf>.
19. The World of Organic Agriculture 2018. URL: <https://www.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1076-organic-world-2018-low.pdf>.
20. V YeS vvvedeno v diiu nove orhanichne zakonodavstvo. [New organic legislation has been introduced in the EU]. URL: <https://organicinfo.ua/news/new-organic-regulation-in-force/>. [In Ukrainian].
21. Zvernennia shchodo sytuatsii v orhanichnomu sektori Ukrainy u zv'iazku z shyrokomasshtabnym vtorhnenniam rosii ta terytoriiu Ukrainy. [Appeal on the situation in the organic sector of Ukraine in connection with the large-scale invasion of Russia and the territory of Ukraine]. URL: <https://organicinfo.ua/news/organic-appeal/>.